

Telescopium

EXTRA

EXTRA PDF-TIDSKRIFT FÖR SVENSK AMATÖRASTRONOMISK FÖRENING OCH ANSLUTNA LOKALFÖRENINGAR. NR. 2 2008

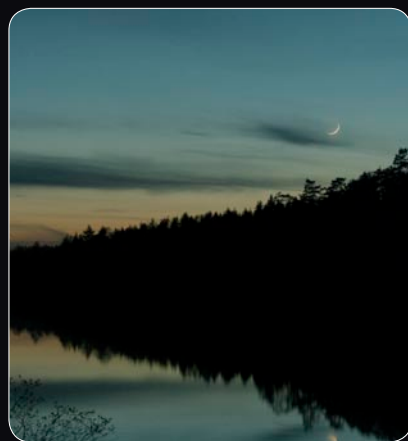
Säsongens Deep-Sky
av Jan Sandström

Rapport från Värmlands
Starparty

JAN SANDSTRÖM
Deep Sky-sektionen/SAAF

Jan Sandström är en av Telescopiums mesta skribenter med ett brinnande intresse för djuprymsobservationer och astronomisk litteratur. I många år har han organiserat SAAFs vinterträff Värmland Star Party i Lysvik och är ledare för föreningens Deep Skysektion. Observerar gör han helst med sin 45 cm Dobson, en blyertspenna och ett anteckningsblock.

Framsida: Månen och Merkurius. Fotograferad av Jan Andersson, 2008-05-06 i Borås vid Pikesjön kl 21.33 lokal tid. Kamera: Pentax K20D, 77mm objektiv. Exponering: 1s, f8.

INNEHÅLL

- Säsongens Deep-Sky 3
- Rapport från Värmlands Starparty 5

SÄSONGENS DEEP-SKY: STJÄRNHOPAR FÖR FÄLTKIKARE

Skribent: Jan Sandström. Parkgatan 29C, 671 40 Arvika, tel. 0705-86 94 96.

Den här gången bjuder Jan Sandström på flera stjärnhopar för fältkikaren, men även en galax som kräver lite mer av observatören.

EN GÅNG VARJE år inträffar den kuriösa situationen att jag sitter och skriver de här raderna i mitten av mars, ni läsare får tidskriften i juni, samt kan observera objekten i september. Snacka om fördröjd produktionsanvändning, men så är det när de allra flesta av oss bor på omkring latitud 60 grader nord.

INTRESSANTA HÖSTOBJEKT

VI SKA VÄRMA upp med en öppen stjärnhop i Andromeda som är både stor, ljusstark och praktfull. Den innehåller ca 60 stjärnor och går under beteckningen NGC 752. Magnituden är 5,7 så den ses bra med fältkikaren en mörk kväll. Dess storlek på 50 bågminuter kan eventuellt utgöra ett litet problem. Då det är drygt en och en halv gång så stort som fullmånen så säger det sig självt att det inte är något objekt för hög förstoring. Använd istället det okular som ger störst synfält. Räkna först hur många stjärnor ni kan se, eventuella figurer, kors, stjärnkedjor etc., stjärnornas färg, eventuella dubbel eller multipelstjärnor. Går inte hela hopen in i ett synfält så börja med att observera dess västra del.

ETT ANNAT OBJEKT för den tidiga hösten kan vi hitta i den obskyra konstellationen Draco. Det är spiralgalaxen NGC 5866, tidigare betraktad som Messier 102 (nu har expertisen kommit fram till M 102 istället var en dubbelobservation av spiralen M 101). Man ser galaxen nästan från kanten. Noterar ni något stoftband? Var säker på er sak när ni noterar den här beaktstkapen i loggboken då det finns gott om andra galaxer i samma område.

ETT ANNAT INTRESSANT, men ofta förbigånget objekt på hösthimlen är den klotformiga stjärnhopen NGC 6934 i Delphinus. Storleken på hopen är ungefär 6 bågminuter och magnituden ligger på 8,8. Det gör att man finner den relativt lätt och mindre instrument visar den som en liten blek dimtuss. Använd absolut högsta förstoring som teleskopet och objektet tål. En mörk natt med ett bra mörkeradapterat öga kanske man kan börja ana en upplösning i hopens ytterkanter av enskilda stjärnor. ☞

Elliptiska jättegalexer i riktning mot Virgohopen						
Objekt	RA (J2000,0)	Dekl.	Magnitud	Storlek	Stjärnbild	Typ
NGC 752	01h 57,7m	37° 47'	5,7	50'	And	Öppen hop
NGC 5866	15h 06,5m	55° 46'	10,8	5'x2'	Dra	Galax typ S0
NGC 6934	20h 34,2m	07° 24'	8,8	6'	Del	Klotformig stjärnhop
NGC 6819	19h 41,3m	40° 11'	7,3	5'	Cyg	Öppen stjärnhop
NGC 7243	22h 15,1m	49° 54'	6,4	21'	Lac	Öppen stjärnhop

Telescopium EXTRA

SAAF, Svensk AmatörAstronomisk Förening, är en rikstäckande förening vars verksamhet syftar till att sprida intresset för astronomi och rymdfart och främja praktisk amatörastronomi. SAAF är en ideell förening, vars medlemmar arbetar utan ekonomisk vinning. Alla med intresse för amatörastronomi och astronomisk forskning är välkomna som medlemmar.

Anslutna föreningar. Följande föreningar har Telescopium som medlemstidning: Astronomiska Sällskapet Aquila Kristianstad, Avesta Astronomisällskap, Borås Astronomisällskap, Grönhögens Astronomiska Förening, Karlskrona Astronomiförening, Norrköpings Astronomiska Klubb, Tierps Astronomiska Klubb, Uppsala AmatörAstronomer, Västerås Astronomi- och Rymdforskningsförening. SAAF har ett artikelsamarbete med Ericson Astronomiförening (EAF). Mer information och kontaktpuppgifter finner du på SAAF:s hemsida www.sAAF.se

Medlemskap i SAAF. Du blir medlem i Svensk AmatörAstronomisk Förening genom att betala in årsavgiften på plusgironummer 904 56-5. Mottagare av betalningen är SAAF. Som medlem i

SAAF erhåller du tidskriften Telescopium med fyra nummer per år. Medlemmar får också inbjudningar till årliga stjärnträffar och kongresser de år sådana arrangeras. Som medlem kan du även ansluta dig till SAAF:s sektioner. **Medlemsavgift.** Vuxna (över 18 år): 200 kr (1 år), 360 kr (2 år), 540 kr (3 år). Ungdomar (18 år eller yngre): 100 kr (1 år), 180 kr (2 år), 270 kr (3 år). Europa och världen 300 kr (1 år).

Sektioner. Deep Sky. Jan Sandström, Parkgatan 29C, 671 40 Arvika, 0705-86 94 96. Utger nyhetsbrev med observationstips om djuprymsobjekt. Årsavgift: 60 kr. **Solsystemet.** Johan Warell, Fiby 118, 740 20 Vänge, tel. nr: 018-36 21 50, e-post: solsystemet@sAAF.se. Ingen avgift. **Teleskop.** Nils Olof Carlin, Hjortronstigen 8H, 271 38 Ystad, e-post: teleskop@sAAF.se. Ingen avgift. **Variabla stjärnor.** Hans-Göran Lindberg, Bruksgatan 33, 730 50 Skultuna, e-post: variabler@sAAF.se. Ingen avgift.

SAAF:s hemsida. www.sAAF.se. Redaktör: Michael Sternald, Västra Bangatan 39 A, 195 40 Märsta, e-post: webbredaktor@sAAF.se

Diskussionsgrupp. www.sAAF.se/diskussion.htm. Moderator: Johan Warell.

Styrelsen för SAAF. Ordförande. Johan Warell, Fiby 118, 740 20 Vänge, tel. nr: 018-36 21 50, e-post: johan.warell@sAAF.se; **Vice ordförande & Kassör.** Jan Persson, Eklanda Hage 31, 431 49 Mölndal, 031-27 78 20, e-post: jan.persson@sAAF.se; **Sekreterare.** Anders Wettergren, Carl Bergstens G 17, 603 78 Norrköping, 011-171976, e-post: anders.wettergren@sAAF.se; **Ledamöter.** Anders Lindquist, Mariatorget 5, 2 tr., 118 48 Stockholm, 08-641 29 55, e-post: anders.lindquist@sAAF.se; Daniel Söderström, Götgatan 4, 3tr, 753 15, Uppsala, 018-26 19 93, daniel.soderstrom@sAAF.se; Fredrik Silow, St. Brogatan 9, 503 30 Borås, 033-13 80 44, e-post: fredrik.silow@sAAF.se; Gunnar Lidström, Ringensons Väg 12 G, 731 43 Köping, 0221-231 98, e-post: gunnar.lidstrom@sAAF.se; Jan Sandström, Parkgatan 29C, 671 40 Arvika, Jörgen Danielsson, Hanemålavägen 70 D, 382 39 Nybro, 0481-123 26, e-post: jorgen.danielsson@sAAF.se; Michael Sternald, Västra Bangatan 39 A, 195 40 Märsta, 08-591 118 54, e-post: michael.sternald@sAAF.se.

son@sAAF.se. Redaktionen förbehåller sig all rätt att korta ner och korrigerar insända bidrag. Insänt material kan komma att publiceras på SAAFs hemsida (www.sAAF.se), om inte annat sagts. För insänt obeställt material ansvarar ej. På www.sAAF.se/telescopium kan ni hitta skrivregler och andra regler för publicering av material i Telescopium. Har ni inte tillgång till Internet, kan ni beställa en papperskopia av skrivreglerna av redaktören. Allt insänt material ska följa skrivreglerna.

Korrektur: Cecilia Nordberg, Gunnar Carlin och Per Stymne. **Tryck.** Vindspelets Grafiska, Borås. **Bidrag till tidningen.** Skickas till Daniel Söderström, Götgatan 4, 3tr, 753 15 Uppsala, eller till: e-post: artiklar@telescopium.sAAF.se. **Annonser.** annonser@telescopium.sAAF.se. **Manusstopp 2008.** Nr3: 1 juli. Nr4: 1 okt. Nr1 2009: 1 jan. Nr2 2009: 1 april. **Utgivningsplan 2008.** Nr3: 10 sept. Nr4: 10 dec. Nr1 2009: 10 mars. Nr2 2009: 10 juni. **Provexemplar.** Jan Persson, Eklanda Hage 31, 431 49 Mölndal, 031-27 78 20, e-post: jan.persson@sAAF.se

Telescopium. © 2008 Telescopium och respektive författare. Årgång 15. **Redaktion.** redaktion@telescopium.sAAF.se. Redaktör och ansvarig utgivare: Daniel Söderström, redaktor@telescopium.sAAF.se, 018-26 19 93 / 0703-64 50 88. Grafisk formgivning: Fredrik Silow. Bildredaktör: Robert Wahlström, bilder@telescopium.sAAF.se. Redaktör för "Stjärnhimlen": André Franke och Sven Mårdh. Redaktör för "Bokrecensioner": Jan Person. Faktagranskning: Johan Warell.

”De fotoner som ert öga fångar ikväll utsändes ungefär samtidigt som Homeros nedtecknade staden Trojas fall i Iliaden.”

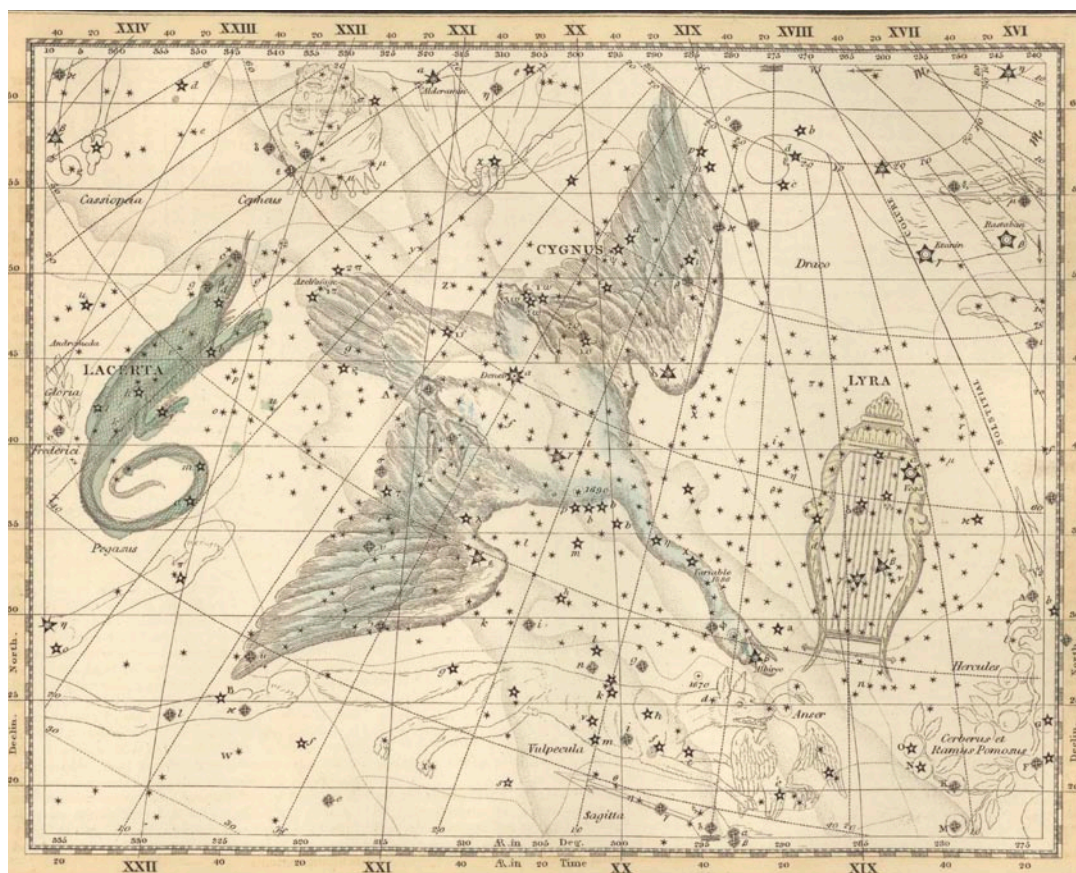
KVINNLIGT RÄHVUD

HÄR KOMMER ETT djuprymdsobjekt som faktiskt upptäcktes av en kvinna. Bara det gör det ett exklusivt objekt. Det är den lilla öppna stjärnhopen NGC 6819 i Cygnus som Caroline Herschel fann vid en av sina egna ”svepningar” över himlavalvet. Det är en liten rik hop som innehåller åtminstone 150 stjärnor. Hopen är relativt komprimerad med storleken 5 bågminuter och magnituden beräknas till 7,3. Det som gör den här hopen marig är att den ligger i ett rikt stjärnfält av bakgrundstjärnor i vintergatsbandet. Det gör att man verkligen får vara på hugget när man identifierar den. Av en, för mig åtminstone, obegriplig anledning kallas den för ”Foxhead Cluster”. Jag har dock aldrig lyckats få till något rävhuvud här. Men kanske ni ser det.

FÖR FÄLTKIKAREN

LÅT OSS AVSLUTA turnén med en liten, nästan isolerad öppen stjärnhop i en konstellation som heller inte brukar göra något större väsen av sig. Stjärnbilden är Lacerta, Ödlan. Hopen har den föga poetiska beteckningen NGC 7243. Vill ni istället leta efter den i Caldwells eller William Herschels kataloger så är inte beteckningarna där heller någon kioskvältare ur poesisympunkt, Caldwell 16 repsektive H VIII-75. Hur som helst, den här gruppen är spridd över ca 21 bågminuter, vilket gör den till en ganska typisk öppen stjärnhop. Magnituden ligger på 6,4. Det, i kombination med storleken, gör att man kan prova fältkikaren på den. Formen är svagt triangelformad och hopen betraktas som ganska påver och fattig, ca 40 stjärnor. Hopen beräknas ligga ca 2800 ljusår ifrån vår jord. De

fotoner som ert öga fångar ikväll utsändes ungefär samtidigt som Homeros nedtecknade staden Trojas fall i Iliaden. God jakt. ☐

Området kring Svanen och Ödlan, där några av säsongens objekt finnes. Teckningen är ur Celestial Atlas av Alexander Jamieson, 1882.

RAPPORT FRÅN VÄRMLANDS STARPARTY

GÄSTSKRIBENT: JAN-ERIK & SOFIA LUNDBERG, ARVIKA, JAN-ERIK.LUNDBERG@TELIA.COM
FOTO: JAN PERSSON

Janne och Sofia Lundberg berättar om sitt besök på VSP 2008

MITT HEM I kosmos är en astronomkurs i Svenska Kyrkan regi. Vi är ungefär femton personer som samlas varje söndagskväll i ett församlingshem i Arvika. Tack vare de två entusiastiska och kunniga ledarna Valter Fryxelius och Jan Sandström är jag och min dotter Sofia inne på vår fjärde termin. Ofta har vi fått höra om VSP, Värmland Star Party, och i år skulle vi få möjlighet att vara med. Sofia kollade noga att jag hade anmält oss. En lördag morgon i mars packar vi bilen och styr färden mot Frykdalshöjden. Målet är Sunne och Berga vandrarhem. Årets VSP är det artonde, och vi är förväntansfulla – tänk att i två dagar få prata och lära sig mer om astronomi tillsammans med andra intresserade!

VSP 2008 ÖPPNADE officiellt klockan 10.00. Då fick vi veta lite mer om program och innehåll för dagarna. Vädrets makter var inte med oss detta år, det var molnigt och regnet hängde i luften. Gissa om vi höll tummarna för att det skulle bli uppehåll och stjärnklart på kvällen, för vi ville ju så gärna observera det vi pratat om under dagen. Meteorologen Anders Wettergren höll ett anförande om en stjärnbild – Perseus. Spännande att få veta fakta om denna stjärnbild, var på himlavalvet den finns, vem Perseus var och varför han fått en stjärnbild uppkallad efter sig.

SEDAN VAR DET dags för SAAF:s årsmöte. Vi gick igenom vad som hänt och gjorts under år 2007 och vilka planer man har för nuvarande år. Efter årsmötet var det den årliga tipspromenaden med frågor om astronomi. Jan Sandström hade gjort kluriga frågor, alltför kluriga för oss, men vi lärde oss en hel del (säkert pedagog Sandströms intention).

LUNCHEN VAR VERKLIGEN något i vår smak! Hemlagad mat av riktiga mattanter från Lysvik. All heder åt dem! Gösta Gahm, professor vid Stockholms Universitet, höll efter lunch ett föredrag under rubriken Elefantsnablar och ägg i rymden – vad pågår? Det var både intressant och lärorikt och handlade bland annat om ☐

stjärnfödsel. Under kaffepausen fick vi många tillfällen att prata astronomi och knyta kontakter, köpa och sälja böcker och Astronomikiosken var öppen. Sofia, snart 17 år, står inför linjeval och yrkesval. Hon vill bli astronom och fick goda råd av tillresande föreläsare.

KVÄLLEN INLEDDES MED spontana föredrag. Vi fick se bilder från ett observatorium, som en person byggt på ett hustak. Vi fick följa bygget från början till slut. Amatörastronomer kan! Anders Wettergren berättade om

de två stjärnbilderna Kusken och Oxen. Vädergudarna var inte nådiga och det blev inga observationer på kvällen.

PÅ SÖNDAGEN BÖRjade vi planera för nästa års VSP. Det kommer att märkas att det då är astronomiår. Vi bestämde några datum och Johan Warell gav tips till de olika astronomiföreningarna om vad man kan göra för att uppmärksamma astronomiåret för allmänheten.

ETT UPPSALAGÄNG HADE arbetat med astrofotografi. Vi fick se bilder på teleskopet, kameran och observatoriet

och veta hur man tar ett foto och får den bästa skärpan! Frikostigt delade Lars Hermansson sina kunskaper med oss. Klockan 12 avslutades 2008 års VSP. I bilen hem fick vi med oss nya kunskaper, erfarenheter, böcker och en önskan om att lära oss ännu mer om astronomi.

EN SÅDAN HÄR helg ger mersmak! Det artonde VSP kommer för vår del inte att vara det sista. Så väl mött i Sunne också 2009 – astronomins år!

